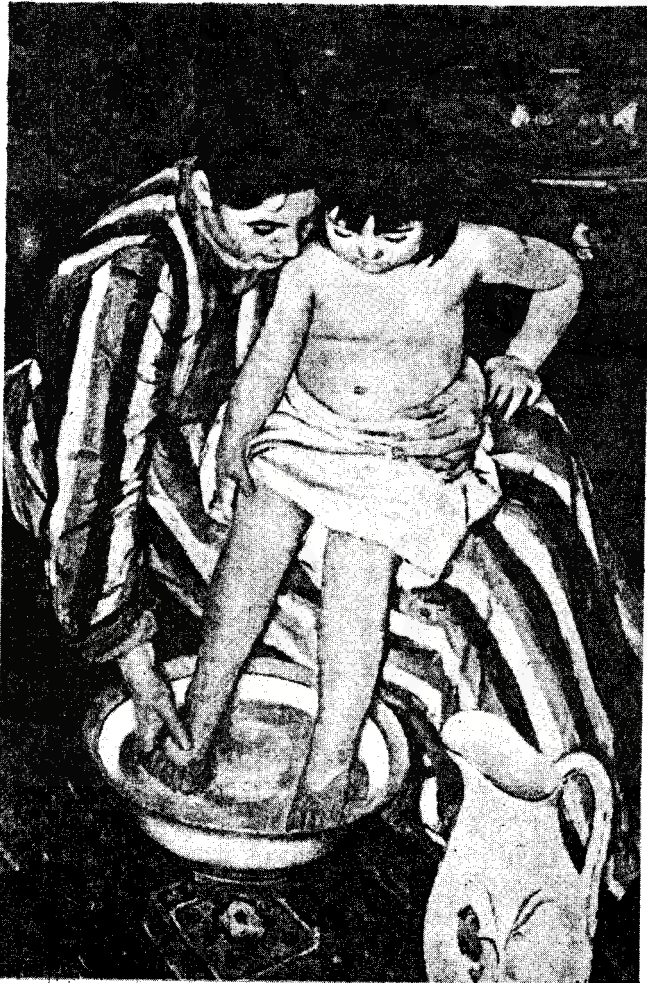

แนวทางการประเมินคุณค่า วรรณคดีในวรรณคดีวิจารณ์ เยอรมัน ฝรั่งเศส และอังกฤษ- อเมริกา ในศตวรรษที่ 20 *

เจตนา นาควัชระ
คณะอักษรศาสตร์ ม.ศิลปากร

1. บทนำ: ปัญหาการศึกษาเรื่องการประเมิน คุณค่าวรรณคดี

เป็นที่ทราบกันว่าการประเมินคุณค่าวรรณคดีได้กลายเป็นกิจกรรมของการวิจารณ์ที่มีปัญหา และเป็นปัญหานั้นตั้งแต่ต้นกำเนิดยุคโรแมนติก ในต้นศตวรรษที่ 19 ปฏิเสธที่จะยอมรับกฎเกณฑ์ของทฤษฎีคลาสสิกเมื่อเวลาผ่านไปจนถึงศตวรรษที่ 20 ปัญหาการวินิจฉัยคุณค่าวรรณคดีก็ทวีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะศตวรรษที่ 20 เป็นยุคของนวัตกรรมทั้งในด้านของการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ และในด้านของความคิดเชิงวิจารณ์ ยิ่งไปกว่านั้น การขาดเอกภาพในเรื่องของคุณค่า ซึ่งรวมถึงคุณค่าเชิงปรัชญาและศาสนา กอปรกับความพยายามของนักวรรณคดีบางกลุ่มที่จะปรับวรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษาให้เป็นศาสตร์เชิงประนัยเยี่ยงศาสตร์สมัยใหม่อื่น ๆ ก็ทำให้เกิดปัญหา

* สรุปความจากรายงานการวิจัยของผู้เขียนเรื่อง
แนวทางการประเมินคุณค่าวรรณคดีในวรรณคดี-
วิจารณ์เยอรมัน ฝรั่งเศส และอังกฤษ-อเมริกัน
ในศตวรรษที่ 20 นครปฐม คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร 2525 (428 หน้า)

ซ้อนขึ้นมาอีกว่า วรรณคดีวิจารณ์ควรจะยังทำหน้าที่ประเมินคุณค่าต่อไปหรือไม่ ภาพของวิวัฒนาการของวรรณคดีวิจารณ์ที่นักวิชาการบางสำนักชอบที่จะเสนอ จึงมักจะเป็นไปในรูปของแนวทางที่เบี่ยงเบนไปจากการประเมินคุณค่าหรือต่อต้านการประเมินคุณค่าเสียด้วยซ้ำไป ซึ่งก็อาจจะเป็นการที่หักเหอย่างรวดเร็วเกินไป และก็นับว่าเป็นโชคดีของวงการวรรณคดีที่ยังมีนักวรรณคดีบางคนและบางกลุ่มที่สามารถพิสูจน์ให้เห็นภาพที่แตกต่างออกไป ดังเช่นที่ Rene Wellek ได้สรุปเอาไว้ว่า “If we look at criticism in this century, we soon discover that it has not given up the task of evaluation.”⁽¹⁾

งานวิจัยชิ้นนี้ยึดข้อสังเกตของ Wellek เป็นจุดเริ่มต้น โดยตั้งสมมุติฐานไว้ 3 ประการคือ ประการแรก การประเมินคุณค่ายังเป็นกิจกรรมหลักของวรรณคดีวิจารณ์ แม้ว่าจะมีผู้เรียกร้องให้นักวิจารณ์เลิกทำหน้าที่ประเมินคุณค่าเสีย ประการที่สอง การวิจารณ์เชิงประเมินคุณค่าในประเพณีทั้งสาม อันได้แก่ ประเพณีเยอรมัน ฝรั่งเศส และ อังกฤษ-อเมริกัน สามารถที่จะนำมาศึกษาร่วมกันได้อย่างมีนัยสำคัญ ประการที่สาม วรรณคดีวิจารณ์เชิงประเมินคุณค่าในศตวรรษที่ 20 มีเอกลักษณ์ของตน ทั้งในด้านทฤษฎี และในด้านปฏิบัติ

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ผู้วิจัยพอที่จะสรุปได้ว่า นักวรรณคดีของ เยอรมัน

เป็นผู้ที่ได้เริ่มศึกษาปัญหาการประเมินคุณค่าอย่างมีลักษณะเป็นวิชาการก่อนนักวิชาการอื่น และในด้านของปริมาณ เราก็จะต้องยอมรับว่า นักวรรณคดีของเยอรมันได้ให้ความสนใจต่อเรื่องนี้มากที่สุด ข้อพึงสังเกตเกี่ยวกับงานวิจัยของเยอรมันก็คือ มีแนวโน้มที่จะมองปัญหาในเชิงปรัชญา และในเชิงสุนทรียศาสตร์เสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในบางครั้งก็กลายเป็นการสร้างสุนทรียศาสตร์ของแต่ละบุคคลขึ้นมาในแบบที่ค่อนข้างจะเป็นนามธรรม นอกจากนี้แนวทางของเยอรมันก็ดูจะมุ่งเน้นปัญหาเฉพาะของเยอรมันมากไป เช่น ข้อโต้แย้งที่เกี่ยวกับ “Trivialliteratur” ในแง่นี้นักวิชาการที่ใจกว้างเช่น Walter Muller-Seidel ก็ยอมรับว่าการค้นคว้าแบบของเยอรมันยังขาดมิตินานาชาติอยู่มาก ความหมกมุ่นอยู่กับปัญหาเชิงสุนทรียศาสตร์ก็จะทำให้เกิดการละเลยมิติประวัติศาสตร์ไปด้วย สำหรับการค้นคว้าของ ฝรั่งเศส นั้น จัดได้ว่ามีผลงานที่เป็นแบบเป็นแผนอยู่น้อยมาก ทั้งนี้เพราะประเทศฝรั่งเศสมีวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ที่เข้มข้นอยู่แล้ว และนักวรรณคดีส่วนใหญ่ก็พร้อมที่จะทำหน้าที่ของนักวิจารณ์เชิงปฏิบัติ ผู้ที่สนใจจะทำหน้าที่วิเคราะห์ตนเอง หรือวิจารณ์การวิจารณ์หรือศึกษาวิวัฒนาการของการวิจารณ์จึงมีอยู่น้อยมาก ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ได้มีนักวรรณคดีที่ได้สร้างงานบุกเบิกเอาไว้แล้ว เช่น Gaëtan Picon ในงานชื่อ **Introduction a une esthetique de la litterature (1953)** นอกจากนี้ก็มีนักวิชาการชาวเบลเยียมและชาวรูเมเนียที่เขียนงานเป็นภาษาฝรั่งเศส ซึ่งได้พยายามที่จะนำวิธีการของวรรณคดีเปรียบเทียบมาใช้ในการศึกษาปัญหาการประเมินคุณค่า กล่าวโดยสรุป วรรณคดีศึกษาของฝรั่งเศส ยังให้ความสนใจต่อประเด็นนี้ค่อนข้างน้อย ในส่วนที่เกี่ยวกับการค้นคว้าวิจัยของนักวิชาการ อังกฤษ-อเมริกัน นั้น เราจะต้องยอมรับว่า การศึกษาปัญหาการประเมินคุณค่าวรรณคดีได้รุดหน้าไปมากแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านของการศึกษาเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณค่าทางสังคม ปรัชญา และจริยธรรม งานบางชิ้นเช่น **Criticism and Personal Taste (1972)** ของนักวิชาการชาวอังกฤษ Ronald Peacock อาจจะเรียกได้ว่าเป็นงานชิ้นบุกเบิก ในการสร้างทฤษฎีเชิงประเมินคุณค่าของยุคใหม่ได้ทีเดียว

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเสริมต่องานค้นคว้าที่นักวิชาการอื่นได้ดำเนินการไปแล้ว เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งภาพรวมของการวิจารณ์เชิงประเมินคุณค่าในศตวรรษที่ 20 ในประเพณีทั้งสาม วิธีการที่ใช้ศึกษาจะเป็นวิธีการเชิง

ประวัติ คือจะศึกษางานวิจารณ์โดยคำนึงถึงบริบทเชิงประวัติ แต่จะไม่ยึดลำดับก่อนหลัง (chronology) นอกจากนี้ก็จะศึกษาหาแนวทางร่วมในลักษณะข้ามชาติ ผู้วิจัยตระหนักดีว่าการค้นคว้าในระดับมหภาคเช่นนี้มีข้อจำกัดในด้านของข้อมูลอันไม่รู้จัก ซึ่งไม่มีนักวิจัยผู้ใดจะสำรวจได้หมดสิ้น แต่ก็เชื่อมั่นว่า การแสวงหากาพรวมในระดับมหภาคเท่านั้นที่จะให้คำตอบในประเด็นที่สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับวรรณคดี-วิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 ได้ แม้ว่าคำตอบเหล่านั้นอาจจะเป็นเพียงคำตอบชั่วคราวก็ตาม

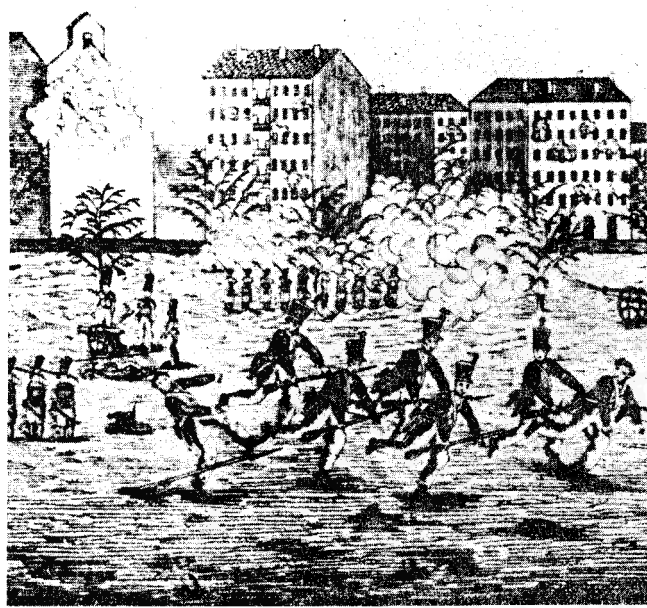
2. วรรณคดีวิจารณ์กับการประเมินคุณค่าวรรณคดี

ปัญหาที่จะต้องนำมาศึกษาในที่นี้มิใช่เป็นเรื่องที่ว่านักวิจารณ์ประเมินคุณค่าอย่างไร แต่เป็นประเด็นที่ว่านักวิจารณ์จำเป็นต้องประเมินคุณค่าวรรณคดีด้วยการโต้แย้งเป็นไปในหลายระดับ ทั้งในระดับของหลักการ เช่น การโต้แย้งระหว่าง Northrop Frye ผู้ซึ่งต่อต้านการประเมินคุณค่า กับ René Wellek ผู้ซึ่งคิดว่าหน้าที่หลักของวรรณคดีวิจารณ์คือ การประเมินคุณค่า และในระดับเทคนิคดังเช่นในประเด็นที่ว่า การตีความ (interpretation) กับการประเมินคุณค่า (evaluation) เป็นกิจกรรมที่ควรจะแยกออกจากกันหรือไม่ กลุ่มนักวรรณคดีที่ดูจะแสดงตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อการประเมินคุณค่าอยู่มากก็เห็นจะได้แก่พวก Structuralistes ของฝรั่งเศส ซึ่งรวมถึงศิษยานุศิษย์ในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาด้วย แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า นักวรรณคดีกลุ่มโครงสร้างนิยมที่มีความคิดอันกว้างไกลบางคน เช่น Tzvetan Todorov มิได้ปฏิเสธบทบาทของการประเมินคุณค่าเสียทีเดียว หากแต่เขาคิดว่า การพัฒนาทฤษฎีของยุคใหม่ยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น และปัญหาการประเมินคุณค่าวรรณคดีควรจะได้รับพิจารณาที่ต่อเมื่อทฤษฎีได้พัฒนาไปไกลพอสมควรแล้ว⁽²⁾

กล่าวโดยสรุป การโต้แย้งในประเด็นที่ว่าวรรณคดีวิจารณ์ควรทำหน้าที่ประเมินคุณค่าหรือไม่นั้น อาจจะมีมูลเหตุที่จำแนกได้เป็น 4 ประการคือ ประการแรกเป็นเรื่องของความทะเยอทะยานทางวิชาการของวรรณคดีศึกษาที่จะสร้างลักษณะปรนัยในเชิงวิทยาศาสตร์ขึ้นมาให้ได้ จนในบางครั้งมีการแยก "วรรณคดีวิจารณ์" กับ "วรรณคดีศึกษา" ออกจากกัน ซึ่งแนวทางที่กล่าวมานี้ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ประการที่สอง เป็นเรื่องของความเล็งการประเมิน

คุณค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินคุณค่าเชิงศีลธรรม สังคม และการเมือง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ แนวทางของการวิจารณ์ของเยอรมันในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นักวรรณคดีชั้นนำ เช่น Emil Staiger หรือ Wolfgang Kayser มักจะเบนความสนใจ ไปสู่คุณค่าในด้านรูปแบบ หรือในเชิงสุนทรียศาสตร์ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะยุโรปได้รับบทเรียนอันรุนแรงจากการที่วรรณคดีวิจารณ์ถูกลากเข้าไปเป็นเครื่องมือในทางการเมือง ดังเช่นในกรณีของนาซีเยอรมนี แต่แนวโน้มในทางตรงกันข้ามก็ยังแข็งแกร่งอยู่ เพราะยังมีนักวิจารณ์บางคนที่ต้องการจะ ใช้การประเมินคุณค่าวรรณคดีเป็นรากฐานในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประการที่สาม เป็นเรื่องของความสำคัญในวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมของโลกตะวันตก นักวิจารณ์บางกลุ่มคิดว่า ฐานร่วมของมนุษยนิยม (Humanism) คลอนแคลนไปมากแล้ว เอกภาพในทางความคิดและในเรื่องของคุณค่าจึงขาดหายไปด้วย เมื่อขาดฐานร่วมในทางปัญญาและในทางวัฒนธรรมเช่นนี้การประเมินคุณค่าก็ดูจะขาดความแน่นอนและความมั่นคง แต่ดังที่เราจะได้พิจารณากันในขั้นต่อไป ข้อวิตกกังวลว่าอาจจะมีลักษณะของการตีตนไปก่อนไข้ ประการที่สี่ แนวโน้มใหม่ที่ได้แรงกระตุ้นมาจากกลุ่ม "Nouvelle Critique" ของฝรั่งเศสให้ความสำคัญต่อกิจกรรมของการวิจารณ์เองมาก จนถึงขั้นที่ถือว่าการวิจารณ์เป็นวรรณกรรมประเภทที่สอง มิใช่เป็นงานที่รับใช้วรรณกรรมสร้างสรรค์ด้วยการตีความหรือการวินิจฉัยคุณค่าแน่นอนที่สุดที่ว่า ลักษณะของการหลงรูปตัวเองในเชิงวิจารณ์ (critical narcissism) เป็นแนวทางที่ไม่สนับสนุนการประเมินคุณค่าวรรณคดี ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ยังมีนักวรรณคดี

บางกลุ่มที่สามารถหาทางออกจากทางตันนี้ โดยเน้นให้เห็นว่า การวิจารณ์เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญยิ่งต่อวรรณคดี ก็เพราะ นักวรรณคดีต้องแบกภาระอันหนักหน่วงที่จะชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของวรรณคดีที่มีต่อชีวิต⁽³⁾

3. สถานะของวรรณคดี

การประเมินคุณค่าในอีกรูปแบบหนึ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาก็คือ การมองวรรณคดีในฐานะสถาบันทางวัฒนธรรม อาจจะมีผู้คิดไปว่าสถาบันวรรณคดีตกต่ำไปตามการถดถอยของความคิดเชิงมนุษยนิยม แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ นักเขียนแนวก้าวหน้าบางคน เช่น นักเขียนชาวเยอรมัน Peter Handke ก็ยังกล่าวได้อย่างเต็มปากว่า วรรณคดีเป็นครูที่ดีกว่าครูในโรงเรียนเสียอีก โดยที่โลกในวรรณคดีปลุกให้เขาตื่นขึ้นรับโลกแห่งความเป็นจริง⁽⁴⁾ ถ้าเราจะมองย้อนหลังไป เราก็จะพบว่า นักคิดและนักวิจารณ์ที่สำคัญ ๆ ในศตวรรษที่ 20 ประเมินสถานะของวรรณคดีไว้สูงตลอดมา T.S. Eliot ถือว่า วรรณคดีเป็นแหล่งส่งสมความเป็นปราชญ์ (wisdom) ในขณะที่ F.R. Leavis เชื่อว่า วรรณคดีสามารถสร้างความเฉลียวคมในทางปัญญาความคิดให้แก่มนุษย์ และวรรณคดีวิจารณ์เป็นกระบวนการศึกษาที่ดีที่สุดที่จะเตรียมคนออกไปผจญโลก Ernst Robert Curtius ก็ให้ความสำคัญต่อสถาบันวรรณคดีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า Leavis เขาเชื่อถึงขนาดว่า วรรณคดีสื่อและสืบทอดความคิดมนุษย์ได้ดีกว่าศิลปะแขนงอื่น และในยุคที่สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ทำลายความมั่นใจในเอกภาพของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม ตะวันตกไปเสียแล้ว เขาก็แสดงความมั่นใจใจออกมาให้ปรากฏว่า เอกภพนั้นยังคงดำรงคงอยู่ในประเพณีทางวรรณศิลป์ของยุโรป ซึ่งเป็นหน้าที่ของนักวรรณคดีจะต้องชี้ให้เห็น ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทของการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ นักปรัชญา Martin Heidegger เชื่อว่า การสร้างวรรณคดีเป็นการบำเพ็ญทานบารมีอย่างหนึ่งให้แก่โลก และเราก็คงจะไม่ประหลาดใจที่จะพบว่า ทานบารมีที่มาจากการสร้างสรรคหาได้เป็นเรื่องของอุดมคติทางปรัชญาอันสูงส่งที่มีลักษณะเป็นนามธรรม และห่างไกลจากโลกแห่งความเป็นจริง หากแต่สามารถปรับตัวให้เป็นมโนทัศน์ของ “วรรณคดีแห่งการผูกมัด” (littérature engagée) ตามแบบฉบับของ Jean-Paul Sartre ผู้ซึ่งพยายามที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าคุณค่าของวรรณคดีอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นไปในทางที่จะสร้างความเป็นธรรมให้แก่มวลมนุษย์

ถึงอย่างไรก็ตาม วรรณคดีที่จะตอบสนองบทบาทของผู้นำทางปัญญาให้แก่โลกยุคใหม่ได้ก็จะต้องมีปริมาณที่กว้างขวางพอที่จะครอบคลุมการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ได้ในแง่นี้ แรงด้านที่มาจากวิทยาการสมัยใหม่เช่น “สัญวิทยา” (Semiotics) ซึ่งไม่ต้องการที่จะยกการแสดงออกทางวรรณศิลป์ไว้เหนือการแสดงออกในรูปแบบอื่น ก็ดูจะทำหน้าที่ช่วยเตือนสติกับมนุษยนิยมให้ผูกติดอยู่กับมโนทัศน์เรื่องวรรณคดีที่มีลักษณะ “elitist” จนเกินไป นอกจากนี้ก็ดูจะมีแรงด้านจากแนวการวิจารณ์อื่น ๆ เข้ามาสมทบ ในด้านของความคิดเชิงสังคม และการเมือง Jochen Schulte-Sasse นักวิชาการชาวเยอรมันก็ได้ต่อต้านการแบ่งแยกวรรณคดีออกเป็นวรรณคดีชั้นสูง และวรรณกรรมประเภทบันเทิงเริงรมย์ (Trivialliteratur) โดยเรียกร้องให้มีการศึกษาวรรณกรรมประเภทหลังนี้อย่างมีแบบแผนโดยทั่วไปแล้ว นักวรรณคดียุคใหม่มีความเห็นว่าการตีความวรรณคดีไปในลักษณะที่เป็นแต่เพียงงานที่สร้างขึ้นด้วยจินตนาการ (imaginative literature) นั้น เป็นมโนทัศน์ที่คับแคบเกินไป Raymond Williams มีความเห็นว่า มโนทัศน์เรื่องวรรณคดีที่ใช้กันอยู่ในศตวรรษที่ 18 กว้างขวางกว่าแนวความคิดที่ใช้กันอยู่ในศตวรรษที่ 20 เสียด้วยซ้ำไป เขาต้องการจะขยายความของวรรณคดีว่าเป็น “a group of written works of certain level of seriousness, capable of sustaining an attention that others could not.”⁽⁵⁾ ในทำนองเดียวกัน Graham Hough ก็แสดงความเห็นห้วงเป็นโยไว้ว่า “วรรณคดีอาจจะถูก “เบียดตกเวที” ไปก็ได้ในสังคมยุคใหม่ ถ้ามิได้มีการปรับมโนทัศน์เรื่องวรรณคดีให้ทันกับความคิดของยุคสมัย”⁽⁶⁾

เราอาจจะกล่าวเป็นเชิงสรุปได้ว่า ในขณะที่วรรณคดีในฐานะสถาบันยังได้รับการประเมินไว้สูง นักวรรณคดีเองก็สำนึกดีถึงความจำเป็นที่จะต้องขยายวงของวรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ให้กว้างขวางออกไป

4. บทบาทของผู้แต่ง

ในทางปฏิบัติโดยทั่วไป นักวิจารณ์เป็นจำนวนไม่น้อยมักจะให้ความสำคัญกับตัววรรณกรรมควบคู่ไปกับตัวผู้แต่งหรือชีวประวัติของผู้แต่ง ในบางครั้งความสับสนอาจจะเกิดขึ้นได้เพราะผู้วิจารณ์เองแยกไม่ออกว่า เขากำลังประเมินตัวงานหรือตัวคน ในมิติของประวัติการวิจารณ์ เราอาจจะสังเกตได้ว่า การเน้นความสำคัญของตัวผู้สร้างนับตั้งแต่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาพานั้นทวีความเข้มข้นขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโรแมนติก ยิ่งไปกว่านั้น แนวทางการศึกษาวรรณคดีที่รู้จักกันในนามของ **ปฏิฐานนิยม (Positivism)** ก็เข้ามาสนับสนุนแนวทางโรแมนติกด้วยการเน้นการแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับตัวกวีหรือกวีหลังในด้านต่าง ๆ ทำให้บทบาทของผู้แต่งทวีความสำคัญยิ่งขึ้น ปฏิกริยาตอบโต้จึงเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นทั้งในรูปของ **แนวต่อต้านโรแมนติก (anti-romantic)** และ **ต่อต้านปฏิฐานนิยม (anti-positivist)** ซึ่งในที่สุดก็กลายรูปมาเป็นการต่อต้านการวิจารณ์ตัวผู้แต่ง และในรูปแบบที่รุนแรงที่สุดก็คือ มโนทัศน์เรื่อง **“มรณกรรมของผู้แต่ง” (la mort de l'auteur)** ที่ Roland Barthes สร้างขึ้นมาในช่วงทศวรรษ 1960 ซึ่งก็ยังมีสานุศิษย์บางคน เช่น Catherine Belsey ประเทศอังกฤษพยายามที่จะเกาะติดอยู่อย่างเหนียวแน่นในต้นทศวรรษ 1980 ทั้ง ๆ ที่ Barthes เองก็แสดงท่าทีผ่อนปรนไว้มากแล้วใน **Le plaisir du texte (1973)** สำหรับแนวทางอื่น ๆ ที่เป็นไปในรูปของการต่อต้าน หรือเบี่ยงเบนไปจากการประเมินคุณค่าวรรณคดีแบบอิงตัวผู้แต่งนั้นก็ได้แก่แนวทางของ Northrop Frye ซึ่งมุ่งชี้ให้เห็นว่า **วรรณคดีเป็นผลผลิตร่วมของมนุษยชาติที่มีวิวัฒนาการมาในรูปของนิยายปรัมปรา** หรือแนวทางของ Pierre Macherey ซึ่งมองการสร้างสรรคร์วรรณคดีว่า **เป็นกระบวนการ “ผลิต” เช่นเดียวกับการผลิตโภคภัณฑ์ และในแง่นี้กวีมิได้มีฐานะสูงส่งไปกว่า “ผู้ผลิต” ในลักษณะอื่น** ในแนวทางที่สัมพันธ์กัน นักวิจารณ์อเมริกัน เช่น W.K. Wimsatt, Austin Warren และ René Wellek ก็แสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเปิดเผยว่า **การนำเอาวัตถุประสงคข์ของผู้แต่งมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าวรรณกรรมนั้น เป็นแนวทางที่**

London

Moscow

กับตัวผู้แต่งก็ยังมีได้ถูกปฏิเสธโดยสิ้นเชิง เช่น มโนทัศน์เรื่อง วุฒิภาวะ (maturity) ในงานวิจารณ์ของ Gaetan Picon หรือ ความจริงใจ (sincerity) ในงานของ Lionel Trilling เราอาจจะสรุปได้ว่า นักวิจารณ์เป็นจำนวนไม่น้อยยังพร้อมที่จะรับบทบาทของ “ผู้แต่งที่อยู่ในตัวงาน” ดังเช่นที่ T.S. Eliot ได้เสนอเอาไว้แล้ว F.R. Leavis ได้นำมาสานต่อ ซึ่งก็เป็นแนวทางที่ Roland Barthes ยอมรับในงานวิจารณ์รุ่นหลังของเขา เราอาจจะกล่าวได้ว่า การลดบทบาทของผู้แต่งมิใช่จะเป็นการทำลายบทบาทของผู้แต่งเสียทีเดียว การปลดปล่อยตัววรรณกรรมจากอาณัติของผู้แต่งให้กลายมาเป็นสมบัติร่วมของมหาชน มีผลทำให้เกิดการประเมินคุณค่าด้วยเกณฑ์ของส่วนรวม ซึ่งก็เท่ากับเป็นการผูกมัดให้นักประพันธ์สำนึกในความรับผิดชอบของตนที่มีต่อสังคม และมนุษยชาติ นั่นอาจจะเป็นจุดสุดยอดของวิธีการประเมินคุณค่าที่นักวิจารณ์จะฝากไว้ให้กับนักเขียนได้

5. การประเมินคุณค่าตัววรรณกรรม

เป็นที่สังเกตได้ว่าสิ่งแวดล้อมในทางความคิดในศตวรรษที่ 20 เอื้ออำนวยให้นักวิจารณ์เป็นจำนวนมากให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อการประเมินคุณค่าแบบอิงตัววรรณกรรม (text-oriented evaluation) ภาวะแวดล้อมที่กล่าวมานี้อาจแบ่งได้เป็นแนวทางใหญ่ ๆ 5 แนว แนวทางแรก เป็นเรื่องของเอกลักษณ์ของวรรณคดีตะวันตกเอง ซึ่งสืบทอดกันแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบันด้วยลายลักษณ์ การให้ความสำคัญกับตัวบทจึงนำไปสู่การพัฒนาวิทยาการแห่งการตีความซึ่งรู้จักกันในนามของ “Hermeneutics” และในปัจจุบันกิจกรรมของการวิจารณ์ที่เรียกว่า “Literary Hermeneutics” ก็ทวีความสำคัญยิ่งขึ้นทุกที⁽¹⁰⁾ แนวทางที่สอง เป็นไปในลักษณะที่เรียกได้ว่า เป็นการต่อต้านคติโรแมนติค โดยนักวิจารณ์ส่วนใหญ่เบนความสนใจจากเรื่องของอัจฉริยภาพของผู้สร้างสรรคมาสู่ตัวงานสร้างสรรคเอง ดังที่เราได้เห็นมาแล้วในตอนที่ 4 ข้างต้น แนวทางที่สามสัมพันธ์กับพัฒนาการของปรัชญาสาขาปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ซึ่งก็ส่งผลต่อการสร้างทฤษฎีวรรณคดี เช่นงานของ Roman Ingarden นักคิดชาวโปแลนด์ซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการประเมินคุณค่าแบบอิงตัวงานอยู่น้อย ดังที่เราจะเห็นได้จากงานวิจารณ์ของ René Wellek แนวทางที่สี่ เรียกได้อย่างกว้าง ๆ ว่า “รูปแบบนิยม” (Formalism) ซึ่งแตกเถาเหล่ากอออกไปหลายทาง รวมทั้ง

ไม่น่าเชื่อถือ และมโนทัศน์เรื่อง “intentional fallacy” ซึ่ง Wimsatt เป็นผู้คิดขึ้นก็ดูจะได้รับความสนใจในวงกว้าง นักปรัชญาเยอรมัน Hans-Georg Gadamer ก็มีความเห็นไปในทำนองเดียวกัน

ในทางที่กลับกัน มรดกโรแมนติคก็เชื่อว่า จะสูญสลายไปจนหมดสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ (das Erlebnis) ของผู้แต่งกับวรรณคดี (die Dichtung) ซึ่ง Wilhelm Dilthey ได้เสนอไว้เมื่อปี 1905 ก็ดูจะมีอิทธิพลต่อนักวิจารณ์รุ่นหลังอยู่ไม่น้อย จริงอยู่แนวทางที่ว่านี้อาจจะแปรรูปไปในลักษณะของการชื่นชมวีรบุรุษ ดังเช่นในกรณีที่ Friedrich Gundolf วิจารณ์เกอเธ่⁽⁷⁾ แต่แนวทางนี้ก็มิใช่ทางตัน และก็เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ที่พัฒนาแนวทางดังกล่าวไปได้อย่างลึกซึ้งก็คือนักวิจารณ์ฝรั่งเศส ดังเช่นในกรณีที่ Albert Béguin วิจารณ์งานของ Gérard de Nerval ว่าวรรณคดีกับชีวิตรวมกันเป็นเอกภาพอันสมบูรณ์⁽⁸⁾ หรือ Jean-Pierre Richard ประเมินคุณค่างานของ Stendhal และ Flaubert ไว้อย่างสูง เพราะวรรณกรรมได้กลายเป็นอาณาจักรทางปัญญาที่นักประพันธ์เองจะมาสวางหาความหมายของชีวิต⁽⁹⁾

กล่าวโดยทั่วไปแล้ว แม้ว่านักวิจารณ์ส่วนใหญ่ในศตวรรษที่ 20 จะเล็งการไขมโนทัศน์แบบโรแมนติค เช่น อัจฉริยภาพ (genius) แต่มโนทัศน์อื่น ๆ ที่สัมพันธ์

แนวทางที่สำคัญของ “โครงสร้างนิยม” (Structuralism) ด้วย แนวทางที่ห้า เป็นเรื่องของการพัฒนาการเรียน การสอนวรรณคดีในระดับอุดมศึกษา ซึ่ง I.A. Richards เริ่มขึ้นในอังกฤษในทศวรรษ 1920 โดยเน้นวิธีการของ “practical criticism” อันมีอิทธิพลต่อ “New Criticism” ในสหรัฐอเมริกาในระยะต่อมา เมื่อพื้นฐานทางความคิดมีลักษณะอันหลากหลายเช่นนี้ การประเมินคุณค่าแบบอิงตัวงานก็ดูจะเป็นกิจกรรมที่เข้มข้นซึ่งสามารถที่จะพัฒนาไปได้หลายทาง

คติทางการวิจารณ์ที่ใช้กันมากในศตวรรษที่ 20 ก็คือ “ภาวะอิสระ” (autonomy) ของวรรณกรรม อันที่จริงนักวิจารณ์รุ่นแรก ๆ เช่น Paul Valéry ในฝรั่งเศส และ A.C. Bradley ในอังกฤษ ก็ยังใช้คตินี้ให้เป็นประโยชน์ต่อการประเมินคุณค่าวรรณกรรม และแม้แต่นักวิจารณ์เยอรมันในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งใช้วิธีวิจารณ์แบบอิงตัวงาน เช่น Emil Staiger และ Wolfgang Iyer ก็มีได้ปฏิเสธบทบาทของการประเมินคุณค่า กลุ่มนักวิจารณ์ที่ใช้มนทัศน์เรื่องภาวะอิสระของวรรณกรรมไปในแนวทางที่ต่อต้านการประเมินคุณค่าก็เห็นจะได้แก่กลุ่ม “โครงสร้างนิยม” ของฝรั่งเศส และศิษยานุศิษย์ของกลุ่มนี้ ในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งอาจรวมไปถึงกลุ่ม “Deconstructionists” ด้วย แต่ถึงกระนั้นก็ตาม นักคิดชั้นนำ เช่น Roland Barthes ก็ยังพร้อมที่จะหันมาสวมบทบาทของนักวิจารณ์เชิงประเมินคุณค่า ดังจะเห็นได้จากการที่เขานำทฤษฎีของภาษาศาสตร์โครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับตัวหมาย (signifiant) มาใช้ในการวิจารณ์วรรณกรรมละครของ Bertolt Brecht โดยที่เขายกย่องงานของนักประพันธ์เยอรมันผู้นี้ว่าเป็น “*théâtre des signifiants*”⁽¹¹⁾ (คือไม่ใช่ “*théâtre des signifiés*”) เพราะเป็นงานที่ไม่อธิบายความหมายของตัวเอง หากแต่ใช้สื่อต่าง ๆ ที่เพียงแต่ชี้แนะให้ผู้ชมหรือผู้อ่านกลับไปคิดหาความหมายเอาเอง สิ่งที่เกิดขึ้นในที่นี้ก็คือ มโนทัศน์ ที่เกี่ยวกับ “ความไม่แน่นอนของความหมาย” (indeterminacy of meaning) หรือ “การไปไม่ถึงความหมาย” ได้กลายมาเป็นเกณฑ์การประเมินคุณค่าที่นักวิจารณ์ต่างสำนักกันหันมาใช้ร่วมกัน เพราะนอกจาก Barthes ในฝรั่งเศสแล้ว Cleanth Brooks ในสหรัฐอเมริกา และ Eberhard Lammert กับ Wolfgang Iser ในเยอรมนี ก็เชื่อว่าวรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่ไม่บอกความโดยตรง สำหรับ Iser นั้นได้สร้างทฤษฎีที่เกี่ยวกับ “ช่องว่าง” ของความหมาย (ซึ่งเขาเรียกว่า “Leer-

stelle”) ขึ้นมา ซึ่งได้รับความสนใจในวงกว้างทีเดียว และก็เป็นประโยชน์ต่อการประเมินคุณค่าตัววรรณกรรมอย่างเห็นได้ชัด

กล่าวโดยสรุป เราจะต้องยอมรับว่า การประเมินคุณค่าโดยเน้นตัววรรณกรรมบ่งชี้ให้เห็นถึงความพากเพียรพยายามของนักวิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 ที่จะแสวงหาวิธีการที่เขาคิดว่า ปลอดภัยที่สุด และเชื่อถือได้มากที่สุด แต่ทั้งหมดนี้ก็ขึ้นอยู่กับความพอเหมาะพอดี และนักวิจารณ์ที่สร้างงานอันลึกซึ้งขึ้นมาได้ในด้านนี้ก็มักจะเป็นผู้ที่สามารถเดินสายกลาง คือ เน้นคุณค่าของตัวงานโดยไม่ปฏิเสธความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับประสบการณ์มนุษย์ หรือความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับศิลปินผู้สร้างสรรค์เสียทีเดียว

6. บทบาทของผู้อ่าน

ในยุคปัจจุบัน ผู้อ่านจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดชะตากรรมของหนังสือ ทั้งนี้เพราะวงการหนังสือชอบที่จะนำเกณฑ์ของการตลาดและของผู้บริโภคเข้ามาใช้งานเกิดความสับสนขึ้นระหว่างเรื่องของความสำเร็จในการขายกับเรื่องของคุณค่าหรือคุณภาพของวรรณกรรม แต่ก็เป็นที่น่าทึ่งที่ทราบว่า หนังสือที่จัดว่าเป็น “best-sellers” อาจจะไม่ได้รับการยอมรับจากนักวิจารณ์และนักวิชาการทางวรรณคดีก็ได้ ดังปรากฏดังตัวอย่างมาแล้ว การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของผู้อ่านจึงเป็นกิจกรรมที่นักวรรณคดีบางกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คิดว่าเป็นแนวทางที่ควรจะได้รับ ความสนใจเป็นพิเศษ ทั้งนี้ก็เพราะได้มีการให้ความสำคัญกับตัวผู้แต่งและกับตัววรรณกรรมมามากพอแล้ว ชื่อเรียกของนักวรรณคดีกลุ่ม “สุนทรียศาสตร์ของผู้รับ” (aesthetics of reception) จึงจัดได้ว่าเป็นความพยายามที่จะสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นใน “ไตรภูมิแห่งวรรณคดี” อันได้แก่ ผู้แต่งตัววรรณกรรม และผู้อ่าน

การสร้างความมั่นคงในเชิงทฤษฎีการวิจารณ์แบบอิงผู้รับนั้นได้รับแรงสนับสนุนทางความคิดจาก ปรัชญาสาขาปรากฏการณ์นิยม Roman Ingarden ได้ชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า วรรณกรรมซึ่งผู้แต่งเป็นผู้สร้างขึ้นนั้น จะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อได้สัมผัสกับผู้รับ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวสนับสนุนบทบาทของผู้อ่านในการวิจารณ์ และใน

การประเมินคุณค่าวรรณกรรม นักวรรณคดีรุ่นหลังเช่น Harald Weinrich ก็ถือว่า ตัวงานเป็นเพียงแค่ “ศกฺย-ภาพ” เท่านั้น ผู้อ่านต่างหากที่ทำให้ศกฺยภาพนี้กลายเป็นพลังที่สมบูรณ์ขึ้นมาได้ Hans Robert Jauss ซึ่งจัดได้ว่าเป็นนักวิชาการที่มีบทบาทเป็นผู้นำในการสร้างทฤษฎีการวิจารณ์แบบอิงผู้รับ ได้เสนอแนวความคิดไว้ว่า วรรณกรรมที่ทรงคุณค่าคือ วรรณกรรมที่กระตุ้นความคาดหวัง (Erwartung) ของผู้อ่าน ซึ่งเกิดช่องว่างระหว่างตัวงานกับความคาดหวังของผู้อ่านขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งจะเพิ่มคุณค่าทางสุนทรีย์ยิ่งขึ้นเท่านั้น งานที่ไร้อรรถาคืองานที่ผู้อ่านเดาได้คาดได้ว่าเรื่องจะดำเนินไปอย่างไร⁽¹²⁾ ในทำนองที่คล้ายคลึงกัน นักวิจารณ์อเมริกัน Wayne C. Booth ก็ได้แสดงทัศนะไว้ว่า วรรณกรรมที่ด้อยคุณค่าก็คือ งานที่ผู้แต่งเข้ามา มีบทบาทในการกำกับผู้อ่านจนเกินไป เสรีภาพของผู้อ่านเป็นสิ่งที่นักวิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 เรียกร้อง และการที่ Jean-Paul Sartre โจมตี Francois Mauriac ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้แต่งเข้ามาบงการกับตัวละครในนวนิยายของเขามากเกินไปเสียจนผู้อ่านไม่มีโอกาสจะคิดเอง

ในแง่ของการพัฒนาวิธีการเชิงประวัติ Sartre ก็จัดได้ว่าเป็นผู้บุกเบิกให้มีการสร้าง “ประวัติวรรณคดีแบบอิงผู้รับ” ขึ้นมาในงานเรื่อง *Qu'est-ce que la littérature ?* (1948) ซึ่งจัดได้ว่าเป็นงานวิจารณ์เชิงประเมินคุณค่า โดยที่ Sartre พรรณนาให้เห็นว่า ผู้อ่านเป็นตัวกำกับให้เกิดการสร้างสรรคงานที่จะจรโลงความเป็นธรรมในสังคมได้หรือไม่อย่างไร การมองปัญหาในมิติของประวัติศาสตร์ทำให้เกิดความกระฉ่างขึ้นได้ในหลายกรณี เช่น ผู้อ่านซึ่งจะเข้าถึงคุณค่าอันแท้จริงของวรรณกรรมบางชิ้นหาใช่ผู้อ่านร่วมสมัยไม่ หากแต่เป็นชนรุ่นหลังที่ผู้แต่งเองก็อาจจะเห็นภาพได้อย่างเลา ๆ ลาง ๆ เท่านั้น แต่ถึงกระนั้นก็ดี “ผู้อ่าน” ก็ยังเป็นตัวกำกับงานสร้างสรรค์อยู่ ดังที่นักวิจารณ์ชาวเยอรมัน Walter Benjamin พยายามจะชี้ให้เห็นจากงานของกวีฝรั่งเศส Charles Baudelaire⁽¹³⁾

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการประเมินคุณค่าวรรณคดีแบบอิงผู้รับ ทั้งในเชิงทฤษฎีและในเชิงปฏิบัติ อาจจะยังดำเนินไปไม่ได้ไกลนัก ทั้งนี้เพราะการวิจารณ์เป็นกิจกรรมของผู้รับหรือผู้อ่านอยู่แล้ว การเน้นบทบาทของ

ผู้อ่านในการวิจารณ์จึงมีลักษณะของการวิเคราะห์ตนเองอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก หลุมพรางของวรรณคดีวิจารณ์แบบเน้นผู้อ่านก็คือ การหลงทางจากวรรณคดีวิจารณ์ไปสู่การสร้าง “ศาสตร์แห่งการอ่าน” เช่น ในกรณีของ I.A. Richards ซึ่งพยายามใช้การอ่านเป็นยารักษาใจ (reading as therapy) หรือในกรณีของ Wolfgang Iser ซึ่งเดินข้ามพรมแดนจากการวิจารณ์ไปสู่ “ปรากฏการณ์วิทยาของการอ่าน” (Phenomenology of Reading) บทเรียนจากการวิเคราะห์หีบห่อของผู้อ่านในการพัฒนาการประเมินคุณค่าวรรณคดีก็คือว่า การเน้นองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งใน “ไตรภูมิแห่งวรรณคดี” อาจจะเป็นทางตันของวรรณคดีวิจารณ์ก็ได้

7. ร้อยแก้ว-ร้อยกรองและประเภทของวรรณคดี

ความคิดที่ว่า วรรณคดีเป็นงานสร้างสรรค์ที่ใช้ภาษาเป็นสื่อและดำรงอยู่ในระดับที่แตกต่างไปจากการสื่อสารด้วยภาษาในชีวิตประจำวัน จะยังมีได้เสื่อมคลายไปจากวงวิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 นักวิจารณ์ชาวอังกฤษ George Watson ยอมรับว่า สถานะของร้อยแก้วกับร้อยกรองต่างกัน และร้อยแก้วที่ใช้ในวรรณคดี (literary prose) กับภาษาที่ใช้พูดกันทั่วไปก็มีสถานะต่างกันเช่นกัน⁽¹⁴⁾ นักวิจารณ์บางคนก็ยังเปรียบเทียบร้อยแก้วกับร้อยกรองว่าอย่างใดเหนือกว่ากัน ยกตัวอย่างเช่น Paul Valery เชื่อว่า ร้อยกรองเหนือกว่าร้อยแก้ว ทั้งนี้เพราะร้อยกรองมีคุณค่าในตัวเองโดยไม่ผูกติดกับประโยชน์ใช้สอย ในขณะที่ Jean-Paul Sartre ถือว่า ร้อยกรองเป็นสื่อทางศิลปะที่คล้ายคลึงกับดนตรีหรือจิตรกรรม มีคุณค่าเชิงสุนทรีย์ แต่ร้อยแก้วมีพลังในการสื่อสารเหนือกว่า สามารถทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ ร้อยแก้วเป็นสิ่งที่สนับสนุน “ประชาธิปไตย”⁽¹⁵⁾ ยิ่งไปกว่านั้นนักวิจารณ์บางคนเช่น Edmund Wilson ก็พร้อมที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่า ร้อยแก้วของนักเขียนนวนิยายชั้นนำเยี่ยง Gustave Flaubert มีคุณค่าไม่ด้อยไปกว่าร้อยกรองที่ใช้ในมหากาพย์คลาสสิกของ Virgil เลย ในที่สุดการเปรียบเทียบเชิงคุณค่าระหว่างร้อยแก้วกับร้อยกรองก็แปรสภาพไปเป็นการเปรียบเทียบระหว่างประเภทของวรรณคดี ซึ่งในบางครั้งก็เป็นการเปรียบเทียบข้ามยุค ยกตัวอย่างเช่น Georg Lukács เชื่อว่า นวนิยายเป็นประเภทของวรรณคดีที่สะท้อนให้เห็น

ถึงวุฒิภาวะในทางปัญญาของมนุษยชาติ มีความยิ่งใหญ่เหนือมหากาพย์ ซึ่งเป็นประเภทของวรรณคดีที่ถือกำเนิดขึ้นในยุคที่มนุษย์ยังอยู่ในปฐมวัย⁽¹⁶⁾ ในแนวทางที่คล้ายคลึงกัน D.H. Lawrence ก็ยกย่องนวนิยายว่า เป็นจุดสุดยอดของการแสดงออกของชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งมีความลึกซึ้งและกว้างไกลเกินปรัชญา หรือศาสนา หรือวิทยาศาสตร์เสียด้วยซ้ำ⁽¹⁷⁾

ในอีกแง่หนึ่ง ก็มีนักวิจารณ์เป็นจำนวนไม่น้อยที่เล็งที่จะยกย่องวรรณคดีประเภทใหม่ไว้เหนือวรรณคดีแบบเก่า ในส่วนที่เกี่ยวกับโสกนาฏกรรม ก็ยังมีผู้ที่เชื่อว่า วรรณคดีประเภทนี้เป็นจุดสุดยอดของวรรณคดีตะวันตก ซึ่งมีวิวัฒนาการที่ต่อเนื่องกันได้นับเป็นพันปี งานวิจารณ์ของ A.C. Bradley ในอังกฤษก็ดี ของ George Steiner ในสหรัฐอเมริกาที่ดี ของ Thierry Maulnier ในฝรั่งเศสที่ดี หรือของ Benno von Wiese ในเยอรมนีก็ดี ยังถือว่าโสกนาฏกรรมอยู่ในสถานะอันสูงส่ง และดังที่นักวิชาการชาวเยอรมัน Harald Weinrich ได้ตั้งข้อสังเกตเอาไว้ ได้มีนักวิจารณ์บางคนที่ยพยายามจะเดินทางสายกลางด้วยการนำเอาเกณฑ์ที่ใช้ในการวิจารณ์โสกนาฏกรรมมาใช้ในการวิเคราะห์นวนิยาย เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า นวนิยายเป็นทายาทอันตรงศักดิ์ของโสกนาฏกรรมนั่นเอง นวนิยายที่ทรงคุณค่ารับเอาเกณฑ์ของการ “ห้ามความสุข” (เรียกเป็นภาษาเยอรมันว่า “das Glücksverbot”) มาจากโสกนาฏกรรม และใน

8. มติประวัติศาสตร์และบริบทของวรรณกรรม

วรรณคดีวิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 มีแนวโน้มไปในทางที่จะปฏิเสธวิธีการของ **ปฏิฐานนิยม (Positivism)** ซึ่งเน้นการค้นคว้าข้อมูลในลักษณะต่าง ๆ อันเป็นกรอบของตัววรรณกรรม และปฏิเสธวิธีการของ **ประวัติศาสตร์นิยม (Historicism)** ซึ่งเชื่อว่า เราสามารถที่จะพาตัวเรากลับไปสู่สภาพแวดล้อมของอดีตได้อย่างสมบูรณ์ แต่ทั้งนี้ก็มีได้หมายความว่า นักวิจารณ์ส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องของมติประวัติศาสตร์และบริบทของวรรณกรรมอีกต่อไป หากแต่ได้มีความเปลี่ยนแปลงบางประการเกิดขึ้นในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติและวิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อการศึกษาและการประเมินคุณค่าวรรณคดีได้ ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้อย่างชัดเจนพอสมควรก็คือ การยอมรับว่า ความสัมพันธ์ที่เรามีต่ออดีตนั้นถูกกำหนดด้วยสภาวะทางความคิดของยุคปัจจุบันด้วย นักวิจารณ์ชาวอเมริกัน Herry Levin ได้กล่าวไว้ว่า “Our Zeitgeist, and not the spirit of other times, is reflected from our studies.”⁽²⁰⁾ การวิจารณ์จึงไม่ใช่เป็นการที่ผู้รับสลายตัวไปกับโลกในอดีต ซึ่งก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ได้ก็ดี แต่เป็นความพยายามที่จะเข้าถึงงานของอดีตจากประสบการณ์ของยุคสมัยของเราเอง ดังที่นักวิจารณ์ชาวเยอรมัน Hans Mayer ได้ว่าไว้⁽²¹⁾ ผลที่ตามมาจากการวางรากฐานในเชิงทฤษฎีที่กล่าวมานี้ก็คือ ความมั่นใจที่จะประเมินคุณค่าวรรณกรรมจากอดีตด้วยทัศนะใหม่ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามของ “การประเมินใหม่” (revaluation) นักวิจารณ์บางคนได้แสดงความกล้าไว้ให้เป็นที่น่าประจักษ์ ดังเช่น René Wellek เรียกว่า เป็นความพยายามครั้งแรกที่จะเขียนประวัติกวีนิพนธ์อังกฤษเสียใหม่จากทัศนะของศตวรรษที่ 20⁽²²⁾ จะเห็นได้ว่า นักวิจารณ์อังกฤษ-อเมริกัน นับตั้งแต่ T.S. Eliot เป็นต้นมาพยายามที่จะปรับแนวการประเมินคุณค่าที่รับช่วงมาจากยุควิกตอเรียนเสียใหม่ เช่น Milton ซึ่งเคยเป็นที่ยกย่องกันมาก ก็ถูกลบลงไปด้วยกรีกกลุ่ม Metaphysical Poets หรือ Shelley ซึ่งเคยได้รับการประเมินไว้สูงมาก ก็กลับถูกประเมินไว้ในระดับต่ำเสียเป็นส่วนใหญ่ในศตวรรษที่ 20

อันที่จริง “การประเมินใหม่” ที่เกิดขึ้นในวรรณคดีวิจารณ์ ก็มักจะได้รับแรงกระตุ้นจากพัฒนาการของวรรณคดีในศตวรรษที่ 20 เอง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดจาก

เมื่อบทบาทของเอกบุรุษผู้สูงด้วยชาติวุฒิได้ถดถอยไปแล้ว ในยุคใหม่ จึงได้มีการยอมรับเกณฑ์แบบใหม่เข้ามาซึ่งรู้จักกันในนามของการ “ห้ามวีรบุรุษ” (das Heldenverbot) วรรณกรรมยุคใหม่ที่ไม่เดินตามแผนนี้จึงมักจะถูกจัดให้อยู่ใน “สลัมแห่งวรรณคดี” (ซึ่งเรียกเป็นภาษาเยอรมันว่า “Trivalliteratur” หรือ “Subliterature”⁽¹⁸⁾) เทียบได้กับวรรณกรรม “น้ำเน่า” ของไทย เพราะชอบสร้างโลกแห่งความเพ้อฝันอันเป็นโลกของชนชั้นสูงที่หมกมุ่นแต่ความสุขสำราญ นั่นคือแนวทางการประเมินคุณค่าที่จะประสานความคิดโบราณกับความคิดสมัยใหม่ได้อย่างน่าสนใจ

ถึงอย่างไรก็ตาม เราก็คงจะทักท้อเอาไม่ได้ว่า วรรณคดีวิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 มีแนวทางที่เป็นเอกภาพในเรื่องของการประเมินคุณค่าตามประเภทของวรรณคดี แม้แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับนวนิยาย ก็ยังมีนักวิจารณ์ที่มีความเห็นเป็นอย่างอื่น ยกตัวอย่างเช่น Yvor Winters นักวิจารณ์ชาวอเมริกันมีความเห็นว่า ประเภทของวรรณคดีที่มีศักยภาพสูงสุดของยุคใหม่คือ กวีนิพนธ์สั้น และถึงกับทำนายว่า นวนิยายคงจะถึงกาลวิบัติไปในไม่ช้า⁽¹⁹⁾ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่นักวรรณคดีจะต้องถกเถียงกันต่อไป ข้อสรุปที่พอจะให้ได้ก็คงจะเป็นว่า ความคิดที่เกี่ยวกับสถานะสูง-ต่ำในเรื่องของประเภทของวรรณคดี และการประเมินคุณค่าเปรียบเทียบระหว่างร้อยแก้วกับร้อยกรอง ยังเป็นกิจกรรมที่นักวิจารณ์ในศตวรรษปัจจุบันให้ความสนใจอยู่

ประเพณีการวิจารณ์เยอรมัน ฝรั่งเศส และอังกฤษ-อเมริกัน ก็คือการนำ **วรรณคดี baroque** มาประเมินใหม่ ซึ่งก็มักจะเป็นการประเมินในทางบวก ในกรอบของวรรณคดีวิจารณ์เยอรมันนั้น ความสนใจที่มีต่อวรรณคดีบารอกเกิดขึ้น เพราะ แรงผลักดันที่มาจากการสร้างสรรคของยุคใหม่เอง คือจากวรรณคดีประเภท **Expressionism** วรรณคดีบารอกมีคุณลักษณะบางประการที่สนับสนุนแนวทางสร้างสรรคของกลุ่มนี้ได้ ทั้งในด้านรูปแบบและในด้านโลกทัศน์ ดังที่นักวรรณคดีชาวเยอรมัน Oskar Walzel ได้ชี้ให้เห็น ในประเพณีฝรั่งเศสก็เช่นกัน กวีในแวดวง “**Surréalisme**” ได้รับแรงดลใจมาจากกวีนิพนธ์ยุคบารอก ดังที่นักวิจารณ์ Marcel Raymond ได้กล่าวเอาไว้ และในประเพณีอังกฤษ-อเมริกันนั้น กวีนิพนธ์ที่รู้จักกันในนามของ “**Metaphysical Poetry**” ก็เทียบเคียงได้กับลักษณะ “บารอก” ของยุโรปแผ่นดินใหญ่ และก็เป็นที่น่าทึ่งยิ่งที่อยู่ที่ว่า ผู้ “ค้นพบ” วรรณกรรมประเภทนี้และนำมาประเมินใหม่ก็คือ T.S. Eliot ผู้ซึ่งจัดได้ว่า เป็นกวีเอกผู้บุกเบิกแนวทางสร้างสรรคใหม่ในศตวรรษที่ 20

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างอดีตกับปัจจุบันมิใช่เป็นแค่เพียงเรื่องของการเชื่อมโยงกวีต่อกวีหรืองานต่องานเท่านั้น แต่เป็นการสร้างสายใยระหว่างยุคต่อยุคในแง่บริบททางประวัติศาสตร์ก็ยังเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของวรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษาอยู่ ในส่วนที่เกี่ยวกับการประเมินคุณค่าวรรณกรรม ก็ยังมีนักวิจารณ์ที่นำเอาบริบทในทางสังคมและทางความคิดมาพิจารณาด้วย ยกตัวอย่างเช่น Lucien Goldmann พยายามจะชี้ให้เห็นว่า **Pascal** และ **Racine** สามารถสร้างงานที่ยิ่งใหญ่ขึ้นมาได้ก็เพราะได้รับการท้าทายจาก “วิกฤตการณ์” ในทางความคิดที่อุบัติขึ้นในฝรั่งเศสในระยะนั้น ในทำนองเดียวกัน T.S. Eliot เชื่อว่า ความยิ่งใหญ่ของ **Goethe** เกิดจากการที่กวีผู้นี้มีปฏิกิริยาตอบโต้ยุคของเขาเอง ในขณะที่ Paul Valéry มีความคิดตรงกันข้ามกับ Eliot โดยที่เขาตีความว่า **Goethe** สร้างงานที่มีคุณค่าขึ้นมาได้ก็เพราะกวีผู้นี้เป็นผลผลิตของยุคของเขาเอง อันเป็นยุคที่ความเจริญในทางปัญญามาถึงขีดสุด ตัวอย่างที่อ้างมานี้ชี้ให้เห็นว่า นักวิจารณ์อาจจะมิหวั่นจะแตกต่างกันออกไปในแง่ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมกับการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ แต่ก็ไม่มีใครที่จะปฏิเสธว่า ปฏิสัมพันธ์นั้นเป็นสิ่งที่วรรณคดีจะต้องคำนึงถึง

เราจะสรุปได้ว่า วรรณคดีวิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 สามารถที่จะใช้วิธีการเชิงประวัติให้เป็นประโยชน์ในการประเมินคุณค่าวรรณคดีได้เป็นอย่างดี ถึง

อย่างไรก็ตาม การประเมินคุณค่าเชิงประวัติก็ยังคงเป็นกิจกรรมของการ “มองไปข้างหลัง” อยู่ดี นักวิจารณ์บางคนยอมรับโดยคุณิ์ว่า การให้ “เวลาเป็นเครื่องตัดสิน” เป็นการยอมรับข้อจำกัดของการวิจารณ์ในลักษณะหนึ่ง จริงอยู่นักวิจารณ์เชิงปฏิบัติจำเป็นต้องรับภาระหน้าที่อันเป็นการเสี่ยงต่อความผิดพลาดอยู่ตลอดเวลา เพราะการประเมินคุณค่าวรรณกรรมไปในทางบวกหรือในทางลบถือได้ว่า เป็นการท้าทายมิติของอนาคต ซึ่งอาจจะยืนยันหรือไม่ยืนยันข้อวินิจฉัยของปัจจุบันได้ วรรณคดีวิจารณ์จึงมิใช่ศาสตร์แห่งการคาดการณ์ล่วงหน้า (predictive science)

9. โลกแห่งความเป็นจริง

เป็นที่ทราบกันว่า มโนทัศน์เรื่อง “**mimesis**” ซึ่งนักคิดตะวันตกรับสืบทอดมาจาก อริสโตเติล มีอิทธิพลมหาศาลต่อพัฒนาการของวรรณคดีวิจารณ์ ในส่วนที่เกี่ยวกับการประเมินคุณค่าวรรณคดี นักวิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 เป็นจำนวนไม่น้อยก็ยังยึดถือคติที่ว่า วรรณคดีที่ยิ่งใหญ่สะท้อนโลกแห่งความเป็นจริง แต่แรกก็ปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่า ได้มีการตีความมโนทัศน์ดังกล่าวไปในแนวทางที่ลุ่มลึกและหลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น Georg Lukacs

ยกย่องงานของ Balzac ว่ามีคุณค่า เพราะผู้แต่งกล้าที่จะรับความจริง แม้ว่าจะเป็นความจริงที่สร้างความปวดร้าวให้แก่เขาเอง ในอีกแง่หนึ่ง Lucien Goldmann ก็ขยายมโนทัศน์เรื่อง “ความเป็นจริง” ออกไปว่า มิใช่เป็นเรื่องที่ผูกอยู่กับตัวมนุษย์เท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงโลกของวัตถุด้วย วรรณกรรมเอกของยุคใหม่เช่นงานของ Alain Robbe-Grillet ก็เป็นงานที่สะท้อนโลกแห่งความเป็นจริงในลักษณะของการเน้นวัตถุ ในขณะที่ F.R. Leavis ยกย่อง D.H. Lawrence ว่าเป็นผู้ที่มีใจกว้าง เปิดใจออกมารับประสบการณ์ชีวิตในทุกแง่มุม แล้วถ่ายทอดโลกแห่งความเป็นจริงลงสู่วรรณกรรม งานของเขาจึงยิ่งใหญ่ ในขณะที่งานของ Henry James มีข้อบกพร่อง เพราะตัวนักประพันธ์เองขาดประสบการณ์ชีวิต

ถึงอย่างไรก็ตาม เราก็จะต้องยอมรับว่าไม่มีสุนทรียศาสตร์หรือทฤษฎีใดที่กำหนดลงไปอย่างตายตัวได้ว่า งานวรรณศิลป์ที่ยิ่งใหญ่ควรจะสัมพันธ์กับโลกแห่งความเป็นจริงในลักษณะใด นักวิจารณ์เป็นจำนวนมากพร้อมที่จะเดินทางสายกลาง โดยยอมรับว่า ประสบ-

การณ์จากโลกแห่งความเป็นจริงมีความสำคัญต่อการสร้างวรรณกรรม และในขณะเดียวกันก็ยอมรับว่า วรรณกรรมเป็นผลของการสร้างสรรค์ นักประพันธ์เป็นตัวผู้สร้างและจินตนาการยังมีบทบาทอยู่ในกระบวนการสร้างสรรค์ ในแง่นี้นักวิจารณ์ส่วนใหญ่ในศตวรรษที่ 20 มักจะประเมิน “Realism” สูงกว่า “Naturalism” จริงอยู่ มีนักวิจารณ์จำนวนหนึ่งที่คิดว่า ไม่ว่าจะปรับมโนทัศน์ของอริสโตเติลไปในทางใด เครื่องมืออันเก่าคร่ำคร่านี้ก็ไม่อาจนำมาใช้ในการวิจารณ์วรรณกรรมรุ่นใหม่ได้ นักวิจารณ์เช่น Gérard Genette ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ความยิ่งใหญ่ของนวนิยายบางเรื่องของ Hemingway และ Camus อธิบายไม่ได้ด้วยมโนทัศน์ “mimesis” หรือ Jacques Derrida พยายามชี้ให้เห็นว่าคุณค่าของ “Théâtre de la cruauté” ของ Antonin Artaud เป็นคุณค่าที่มีลักษณะ “non-mimetic”

ในท้ายที่สุดแล้ว ข้อโต้แย้งระหว่างวิธีการ “mimetic” กับ “non-mimetic” ก็อาจจะนำไปสู่ทางตันของวรรณคดีวิจารณ์ได้ ทางออกที่พอจะมองเห็นได้เป็นไปได้ 2 ทาง แนวแรก ก็คือ การกำหนดหน้าที่ให้แก่วรรณคดี

เสียใหม่ คือมิใช่หน้าที่เพียงแค่สะท้อนโลกแห่งความเป็นจริงเท่านั้น แต่จะต้องเปลี่ยนแปลงความเป็นจริง หรือสร้างโลกแห่งความเป็นจริงขึ้นมาใหม่ ดังที่นักวิชาการชาวเยอรมัน Klaus-Detlef Müller ได้ชี้ให้เห็นว่า นั่นคือ คุณค่าของวรรณกรรมของ Bertolt Brecht⁽²³⁾ ในแง่นี้ วรรณกรรมที่ทรงคุณค่าก็มักจะต้องมีลักษณะของ “Utopia” แฝงอยู่ไม่มากก็น้อย **แนวทางที่สอง** เป็นเรื่องของ การสร้างความสำนึกเชิงปรัชญา เป็นความเชื่อที่ว่า วรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่จะต้องเผชิญหน้ากับความเป็นจริงในทุกแง่มุม ไม่ว่าจะความจริงนั้นจะสร้างความเจ็บปวดให้แก่เราเพียงใด และนั่นก็คือ คุณค่าของ “วรรณคดีแห่งความโหดเหี้ยม” (the literature of atrocity) ที่นักวรรณคดีชาวอเมริกัน Lawrence L. Langer ได้ให้อธิบายเอาไว้ ในแนวทางที่คล้ายคลึงกัน นักเขียนชาวเยอรมัน Heinrich Böll ก็ประกาศตัวออกมาอย่างชัดเจนว่า เขาสนับสนุนการสร้างงานแบบที่เรียกว่า “วรรณคดีแห่งความพินาศ” (Trümmerliteratur)⁽²⁴⁾ ความกล้าเชิงจริยธรรมเช่นนี้แหละที่จะพานักเขียนให้บรรลุถึง “the aesthetics of truth” อันจะเป็นทางนำไปสู่การฟื้นตัว (regeneration) ในเชิงปรัชญา ดังที่นักวรรณคดีชาวอังกฤษ Ronald Peacock ได้กล่าวเอาไว้ คุณค่าของวรรณคดีจึงเป็นคุณค่าทางจิตใจ เป็นทางที่นำไปสู่แสงสว่างทางปัญญา แสงสว่างนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าเรารู้ว่า “โลกแห่งความเป็นจริง” เป็นอย่างไร วรรณคดีกับโลกแห่งความเป็นจริงเป็นสิ่งที่ยากจะแยกจากกันไม่ได้

10. คุณค่าทางจริยธรรม

นักวรรณคดีเป็นจำนวนไม่น้อยตั้งแต่ และ ไม่สะดวกใจที่จะอภิปรายปัญหาคุณค่าทางจริยธรรมของวรรณคดี อาจจะเป็นไปได้ว่าเหตุการณ์อันรุนแรงที่จะเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของศตวรรษที่ 20 ได้ทำลายความมั่นใจในเรื่องของจริยธรรมไปเสียแล้ว ตัวอย่างจากวรรณคดีของเยอรมันอาจจะให้ความกระจ่างในประเด็นนี้ได้บ้าง เป็นที่ทราบกันดีว่า วรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษาดกเป็นเครื่องมือของเผด็จการนาซีได้เช่นกัน และก็นามของคุณค่าทางจริยธรรมอีกนั่นแหละ ที่นักวิจารณ์บางคนยอมเป็นเครื่องมือให้แก่ทฤษฎี Theodor Adorno ได้กล่าวเตือนเพื่อนนักวรรณคดีชาวเยอรมันด้วยกันไว้ในบทความชื่อ “Engagement” (1962) ว่า คนเยอรมันไม่ควรจะนำเอาคติของ Jean-Paul Sartre ที่เกี่ยวกับ “วรรณคดีแห่งการผูกมัด” มาใช้ เพราะแนวความคิดเชิงจริยธรรมเช่นนี้อาจจะชวนให้คนเยอรมันหลงทางเช่นเดียวกับในยุคนาซีอีกก็ได้⁽²⁵⁾ แนวทางที่เบี่ยงเบนไปจากการประเมินคุณค่าวรรณคดีเชิงจริยธรรมอีกแบบหนึ่งก็คือ การเน้นภาวะอิสระของวรรณกรรม ดังที่เราได้พิจารณามาแล้วในตอนที่ 5 อันที่จริง ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเป็นเอกเทศของวรรณคดีซึ่งตัดขาดจากโลกแห่งความเป็นจริงนี้ก็หาได้เป็นที่ยอมรับกันในทุกวงการไม่ นักวิจารณ์รุ่นหลังเช่น Gerald Graff ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า *มรดกของลัทธิโครงสร้างนิยมที่กล่าวมานี้จัดได้ว่า เป็นระบบของ “literature against itself”*⁽²⁶⁾ การปฏิเสธ “referential values” จึงเป็นการปิดทางไปสู่การพิจารณาคุณค่าเชิงจริยธรรมในวรรณคดี ซึ่งในแง่นี้ Ronald Peacock ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า *วรรณคดีที่จะกระตุ้นให้เกิดความสำนึกในคุณค่าเชิงจริยธรรม ได้จะต้องมีลักษณะเป็น “representations of life”*⁽²⁷⁾

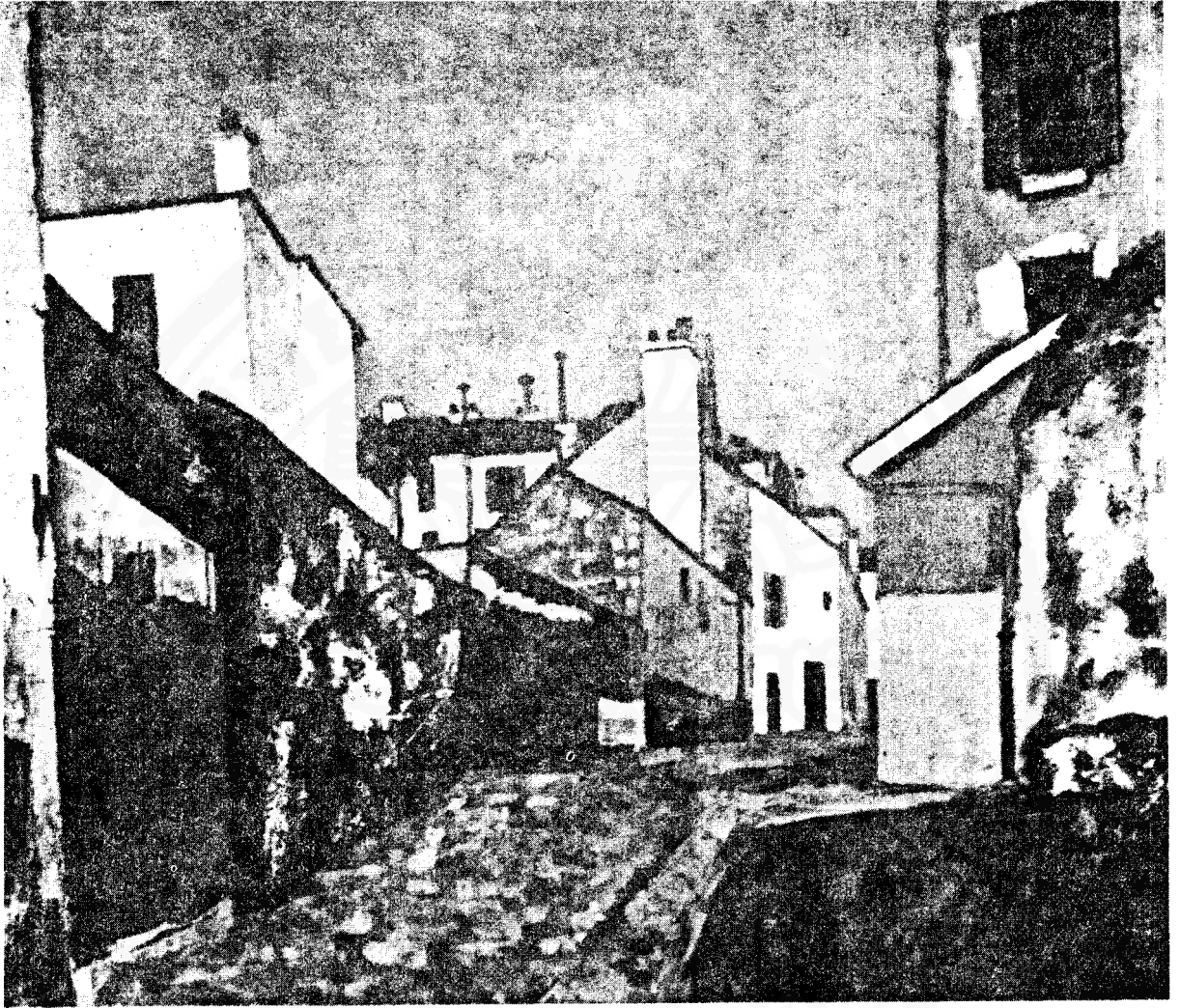
เป็นที่น่าสังเกตว่า วงการวิจารณ์อังกฤษ-อเมริกัน และวงการวิจารณ์ฝรั่งเศสดูจะมีความมั่นใจในเรื่องของการประเมินคุณค่าทางจริยธรรมมากกว่าวงการเยอรมัน ซึ่งนักวิชาการทางวรรณคดีของเยอรมันเองบางคนเช่น Horst Oppel⁽²⁸⁾ และ Inge Degenhardt⁽²⁹⁾ ก็พร้อมที่จะยอมรับความข้อนี้ นักวิจารณ์ชาวอังกฤษเช่น F.R. Leavis และสานุศิษย์ของเขาก็ให้ความสำคัญต่อการวินิจฉัยคุณค่าวรรณคดีในเชิงจริยธรรมอยู่มาก ถ้าเราจะหันมาพิจารณาวรรณคดีวิจารณ์อเมริกันดูบ้าง เราจะพบว่า นักวรรณคดีที่สำคัญ ๆ ให้ความสำคัญต่อปัญหานี้มาก ดังจะ

เห็นได้จากงานวิจารณ์ชิ้นหลัก ๆ เช่น *The Function of Criticism* (1957) ของ Yvor Winters หรือ *The Rhetoric of Fiction* (1961) ของ Wayne C. Booth หรือ *The Amis of Interpretation* (1976) ของ E.D. Hirsch และเราก็คงจะไม่ประหลาดใจที่จะเห็นนักวิจารณ์รุ่นอาวุโสเช่น W.K. Wimsatt แสดงทัศนะไว้อย่างโจ่งแจ้งว่า “*The greatest poetry will be morally right, even though perhaps obscurely so...*”⁽³⁰⁾ ตัวอย่างจากประเพณีการวิจารณ์ของฝรั่งเศสที่เห็นได้ชัดก็คือ *La littérature et le mal* (1957) ของ Georges Bataille ซึ่งเป็นงานที่อาจจะเรียกได้ว่า เป็น “เทววิทยาแห่งวรรณคดี” เพราะผู้แต่งเชื่อว่าวรรณคดีจะต้องกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาของความชั่ว ซึ่งถ้ามองให้ลึกแล้วจะเห็นว่า ความชั่วเป็นเครื่องเสริมความดี เพราะวรรณคดีที่จะแสดงออกซึ่งโลกทัศน์เช่นนี้ได้จะต้องถูกกำกับด้วยความสำนึกเชิงจริยธรรมที่ก้าวข้ามระดับธรรมดาสามัญไปสู่จริยธรรมชั้นสูง ซึ่งเราเรียกว่า “*hyper-morale*”⁽³¹⁾ ในแง่นี้ นักประพันธ์จึงต้องมีความรับผิดชอบสูง และเป็นผู้ที่สำนึกในปัญหาของจริยธรรมอยู่ตลอดเวลา การประเมินคุณค่าทางจริยธรรมจึงเป็นการเน้นบทบาทของผู้แต่งในอีกสถานหนึ่ง และในระบบที่ว่านี้ “*มรณกรรมของผู้แต่ง*” ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์

แต่เราก็จะต้องทำความเข้าใจกับตัวเองไว้ว่า นักวิจารณ์ส่วนใหญ่ไม่สนับสนุนให้วรรณคดีทำหน้าที่สั่งสอนศีลธรรมอย่างโจ่งแจ้งและตรงไปตรงมา ข้อเรียกร้องของนักวิจารณ์เป็นไปในทำนองที่จะให้วรรณคดีปลูก “*ความสำนึกเชิงปรัชญา*” (*philosophical awareness*) F.R. Leavis ซึ่งโดยทั่วไปแล้วยกย่องงานของ D.H. Lawrence มากกลับโจมตี *Lady Chatterley’s Lover* ว่าเป็นนิวนิยายที่ไร้คุณค่า ด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้แต่งจงใจสั่งสอนเกินไป *แนวทางของการวินิจฉัยคุณค่าทางจริยธรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในวงกว้างก็คือ การยอมรับชีวิตในทุกแง่มุมด้วยความตื่นในทางปัญญา การกล้าเผชิญกับความจริงอันปวดร้าวคือทางไปสู่จริยธรรม* นักวรรณคดีในศตวรรษที่ 20 พร้อมทั้งจะชี้ให้เห็นว่า “*the literature of atrocity*” หรือ “*abyss literature*”⁽³²⁾ เป็นวรรณคดีทรงคุณค่าทางจริยธรรมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวรรณคดีคลาสสิกเลย

11. บทสรุป

ภาพรวมที่ได้จากการศึกษาเรื่องแนวทางการประเมินคุณค่าวรรณคดีในวรรณคดีวิจารณ์เยอรมัน ฝรั่งเศส และอังกฤษ-อเมริกัน พอจะชี้ให้เห็นได้ว่า การวิจารณ์เชิงประเมินคุณค่าเป็นกิจกรรมที่เป็นปัญหา และมีปัญหา แต่นักวิจารณ์เป็นจำนวนมากก็ยังไม่ยอมละทิ้งบทบาทในการประเมินคุณค่าวรรณคดี และในการแสวงหาแนวทางเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินคุณค่า แม้ว่าจะยังไม่มีผู้ใดสามารถที่จะสร้าง ทฤษฎีซึ่งกำหนดแนวทาง (*normative poetics*) หรือ ทฤษฎีการประเมินคุณค่า (*evaluative theory*) ขึ้นมาให้เป็นที่ยอมรับกันได้โดยทั่วไป ในส่วนที่เกี่ยวกับสมมุติฐาน 3 ประการที่ระบุไว้ในตอนที่ 1 เราอาจกล่าวได้ว่า งานค้นคว้าชิ้นนี้สามารถยืนยันสมมุติฐานดังกล่าวได้ ในประการแรก เราสามารถที่จะกล่าวได้อย่างเต็มปากว่า *ไม่ว่าเราจะนำเอาแนวทางของการวิจารณ์แบบใดมาเป็นหลักในการพิจารณา แนวทางดังกล่าวก็นำไปสู่การประเมินคุณค่าได้ทั้งสิ้น* นอกจากนี้ นักวิจารณ์ที่สำคัญ ๆ ของโลกตะวันตกก็ได้แสดงฝีมือในด้านการประเมินคุณค่าวรรณคดีมาแล้ว แม้แต่ผู้ที่ประกาศตัวว่า ไม่สนับสนุนให้การวิจารณ์ทำหน้าที่ประเมินคุณค่า ก็คือที่จะทำหน้าที่ที่ไม่ได้ดังที่ให้เห็นมาแล้วในกรณีของ Northrop Frye, Roland Barthes และ Hans Robert Jauss ในประการที่สอง เราสามารถเห็น ได้ชัดพอสมควรว่า การประเมินคุณค่าในทั้ง 3 ประเด็นมีแนวทางร่วมที่อาจนำมาศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ ยกตัวอย่างเช่น ในประเด็นของการประเมินคุณค่าแบบอิงตัววรรณกรรมนั้น เหนือกว่าที่เกี่ยวกับ “*การไปไม่ถึงความหมาย*” หรือ “*ความไม่แน่นอนของความหมาย*” ก็สามารถนำมาใช้ได้ประเพณีการวิจารณ์ทั้งสาม เช่นเดียวกับแนวโน้มของ “*การประเมินใหม่*” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการค้นพบใหม่ในด้านวรรณคดีบรอก ในประการที่สาม การวิเคราะห์เรื่องการประเมินคุณค่าวรรณคดีช่วยชี้ให้เห็นเอกลักษณ์บางประการของวรรณคดีวิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 ยกตัวอย่างเช่น การให้ความสำคัญต่อนิยายในฐานะที่เป็นประเภทของวรรณคดี หรือการต่อต้านลักษณะการสั่งสอนศีลธรรมที่โจ่งแจ้งเกินไป หรือความพร้อมที่จะรับความรุนแรงของวรรณคดียุคใหม่ ซึ่งอาจจะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความสำนึกเชิงปรัชญา และความสำนึกเชิงสังคม กล่าวโดยทั่วไปแล้ว วรรณคดีวิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 สามารถที่จะประสานรูปแบบนิยมกับความคิดเรื่อง “*วรรณคดี*

แห่งการผูกมัด” ได้เป็นอย่างดีในหลายกรณี

นอกเหนือจากความพยายามที่จะให้คำอธิบายในประเด็นที่เกี่ยวกับการประเมินคุณค่าวรรณคดีโดยตรงแล้ว งานค้นคว้าชิ้นนี้อาจจะให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณคดีวิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 ในลักษณะทั่วไปได้ ดังนี้ ประเด็นแรก เป็นเรื่องของ **ประวัติวรรณคดีนิพนธ์ (literary historiography)** การเขียนประวัติวรรณคดีและประวัติการวิจารณ์เท่าที่เป็นมาแล้ว มีแนวโน้มที่จะขีดเส้นพรมแดนแบบตายตัวเกินไป ทั้งในแง่ของยุคสมัย และในแง่ของลัทธิ บางครั้งก็มีการสรุปอย่างรวบรัดเกินไป เช่น ในกรณีที่ว่า แนวทางการศึกษาวรรณคดีเชิงประวัติได้จืดจางไปแล้วนับแต่ I.A. Richards ได้บุกเบิกแนวทางใหม่เอาไว้ ข้อสรุปเช่นนี้ไม่ตรงกับหลักฐานที่มีอยู่ ประเด็นที่สอง เป็นปัญหาเกี่ยวกับ **กวีศาสตร์ (poetics)** นักวรรณคดีบางกลุ่ม เช่น กลุ่มโครงสร้างนิยม ต้องการที่จะสร้างกวีศาสตร์ของยุคใหม่ให้มี

ลักษณะของ “ศาสตร์แห่งวรรณคดี” ในทำนองเดียวกับที่ภาษาศาสตร์แผนใหม่ทำหน้าที่เป็น “ศาสตร์แห่งภาษา” ได้ ด้วยเหตุนี้แนวทางของกวีศาสตร์ใหม่จึงต้องเป็นแนวทางที่อิงวิทยาศาสตร์ มีลักษณะที่เป็นปรนัยอยู่ในเกณฑ์สูง และแน่นอนที่สุดที่ว่า การประเมินคุณค่า ซึ่งมีลักษณะอัตนัยมาแต่เดิมจะต้องถูกตัดออกไป แต่นักวรรณคดีรุ่นใหม่บางคน เช่น Tzvetan Todorov ก็ยังใจกว้างพอที่จะออกตัวว่าเป็นการตัดออกไปชั่วคราวเท่านั้น เพราะการสร้างทฤษฎีประเมินคุณค่าจะกระทำได้อีกต่อเมื่อกวีศาสตร์ได้พัฒนาไปไกลแล้ว จนบัดนี้ (ค.ศ. 1982) ก็ยังไม่มีวิธีแหวว่า กวีศาสตร์แผนใหม่เดินไปถึงจุดที่พร้อมจะปรับตัวให้เป็นกวีศาสตร์แห่งการประเมินคุณค่าได้ สิ่งที่น่าวรรณคดีตะวันตกอย่างไม่สามารถที่จะพิสูจน์ให้เห็นได้ก็คือว่า **วิวัฒนาการของกวีศาสตร์จำเป็นต้องเดินเป็นเส้นตรง และก็ไม่มียุคที่กลับกันอันใดว่ากวีศาสตร์ในปลายศตวรรษที่ 20 จะสมบูรณ์กว่างาน**

ของอริสโตเติล ประเด็นที่สาม เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีวรรณคดีกับการสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ ประวัติวรรณคดีของยุโรปได้ชี้ให้เห็นว่า “ยุคทอง” ของวรรณคดีมักจะเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์วิจารณ์และทฤษฎีวรรณคดีกับการสร้างสรรค์มีบทบาทที่เอื้อต่อกัน วรรณคดีวิจารณ์ในศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จะไม่เกาะยึดกับแนวทางสร้างสรรค์วรรณคดีร่วมสมัย ในบางกรณีการวิจารณ์ก็มุ่งที่จะสวมบทบาททาง “วิชาการ” มากเกินไป คือทำตัวเป็นศาสตร์เชิงพรรณนา มากกว่าที่จะผนวกตนเข้าไปร่วมหัวจมท้ายกับกระบวนการสร้างสรรค์ นักวรรณคดีตะวันตกเองยังมีได้ให้คำตอบที่กระฉ่างชัดว่า วรรณคดีวิจารณ์ควรจะวางตัวอยู่ในสถานะใด ถ้าต้องการจะมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งที่จะเสนอภาพรวมในระดับมหภาค โดยที่ยังไม่สามารถให้คำตอบในประเด็นอื่น ๆ อีกหลายประเด็น ซึ่งน่าที่จะได้มีการวิจัยกันต่อไปในแนวทางต่อไปนี้ แนวทางแรก น่าที่จะได้มีการตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งว่า ถ้าได้มีการศึกษาประวัติการวิจารณ์เชิงประเมินคุณค่าในรูปแบบที่เป็น วิวัฒนาการแบบเส้นตรงตามลำดับก่อนหลัง (chronological order) จะได้อธิบายที่แตกต่างไปอย่างไรหรือไม่ แนวทางที่สอง น่าที่จะได้มีการศึกษาการส่งอิทธิพล

ต่อกันในระหว่างนักวิจารณ์เชิงประเมินคุณค่า ทั้งที่อยู่ในประเพณีเดียวกัน และที่อยู่ในประเพณีที่ต่างกัน แนวทางที่สาม เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (case studies) โดยเลือกเฟ้นของนักวิจารณ์ที่มีแนวโน้มว่าจะเข้าไปสู่การสร้างทฤษฎีการประเมินคุณค่าสำหรับยุคใหม่ได้ งานของ Georg Lukacs กิติ ของ Gaetan Picon กิติ ของ Ronald Peacock กิติ ได้ชี้แนวทางที่อาจเป็นไปได้ไว้บ้างแล้ว

ประสบการณ์ที่ได้จากการวิจัยเรื่องการประเมินคุณค่าวรรณคดีในประเพณีตะวันตกบ่งชี้ให้เห็นว่า ความเข้มข้นของวิวัฒนาการทางหนังสือขึ้นอยู่กับความเอาใจจริงเอาใจต่อการประเมินคุณค่าวรรณคดี แม้ว่าวรรณคดีในศตวรรษที่ 20 จะขาดเอกภาพที่โลกตะวันตกได้เคยประสบพบมาในประวัติศาสตร์อันยาวนานของเขา เช่นใน “ศตวรรษอันยิ่งใหญ่” ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แต่นักวิจารณ์เป็นจำนวนมากก็มิได้แสดงความท้อแท้แต่ประการใด เขายังให้ความสนใจต่อคุณค่าของวรรณคดี กล้าที่จะประเมินคุณค่ากล้าที่จะได้แย้งกันในที่แจ้งในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณค่า เราอาจจะกล่าวได้ว่า ความพร้อมที่จะทำหน้าที่ประเมินคุณค่านั้นแหละคือรากฐานอันสำคัญของวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์

เชิงอรรถ

- (1) Rene Wellek : "Criticism as Evaluation", in : *Essays für Oskar Seidlin*, hrsg. von Gerald Gillespie und Edgar Lohner, Tubingen 1976, p.43.
- (2) Tzvetan Todorov : **Qu'est-ce que le structuralisme? 2. Poétique**, Paris 1973, p. 103-104.
- (3) Raymond Williams : **Politics and Letters**, London 1981, p.343.
- (4) Peter Handke : "Ich bin ein Bewohner des Elfenbeinturms" (1967) in : **Literatur-Reader zum Funk-Kolleg**, hrsg. von Helmut Brackert und Eberhard Lammert, Band 2, Frankfurt 1977, p.269, 270.
- (5) Raymond Williams, op.cit., p.325.
- (6) Graham Hough : "The Purposes of Persuasion", in : **The Times Literary Supplement**, September 22, 1978.
- (7) Friedrich Gundolf : **Goethe**, Berlin 1930, p.58.
- (8) Albert Beguin : **L'âme romantique et le rêve**, Paris 1939, p.358.
- (9) Jean-Pierre Richard : **Stendhal et Flaubert . Littérature et sensation**, Paris 1954, p. 14-15.
- (10) Hans Robert Jau ß : "Limits and Tasks of Literary Hermeneutics", in : **Diogenes** 109, p. 92.
- (11) Roland Barthes : **Essais critiques**, Paris 1964, p. 260.
- (12) Hans Robert Jau ß : **Literatur geschichte als Provokation**, Frankfurt 1970, p. 177-178.
- (13) Walter Benjamin : **Illuminationen**, Frankfurt 1980, p. 185.
- (14) คำว่า "ร้อยแก้ว" ในภาษาไทย ซึ่งแต่เดิมหมายถึง "ความเรียงที่สละสลวยไพเราะเหมาะเจาะด้วยเสียงและความหมาย" (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 และ พ.ศ. 2525) อาจจะเทียบได้กับคำภาษาอังกฤษว่า "literary prose" ในปัจจุบันคำว่าร้อยแก้วได้คลายความหมายเชิงวรรณศิลป์ไปแล้ว แม้ นิยามในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานจะยังคงความหมายเดิมไว้ จึงเทียบได้กับคำว่า "prose" เฉย ๆ ในภาษาอังกฤษ
- (15) Jean-Paul Sartre : **Qu'est-ce que la littérature?** Paris 1948, p. 82.
- (16) Georg Lukács : **Theorie des Romans**, Darmstadt 1981, p. 61.
- (17) D.H. Lawrence : **Selected Literary Criticism**, London 1960, p. 105, 108.
- (18) Harald Weinrich : "Hoch und Niedrig in der Literatur", in . **Literatur und Dichtung**, hrsg. von Horst Rüdiger, Stuttgart 1973, p. 164.
- (19) Yvor Winters : **The Function of Criticism**, London 1962, p. 74.
- (20) Harry Levin : **Contexts of Criticism**, New York 1963, p. 66.
- (21) Hans mayer : "Critics and the Separation of Powers", in : **The Critical Moment**, London 1964, p. 111.
- (22) Rene Wellek : "The Literary Criticism of Frank Raymond Leavis", in : **Literary Views : Critical and Historical Essays**, Chicago 1964, p. 178.
- (23) Klaus-Detlef Müller : "Wirklichkeitsverständnis und Kunst : Zur Realismus-Diskussion in der Literaturwissenschaft", in : **Universitas**, März 1982, p. 273-274.
- (24) Heinrich Böll : "Bekentnis zur Trümmerliteratur", in : **Deutsche Literaturkritik**, hrsg. von Hans Mayer, Band 4, Frankfurt 1978, p. 402.
- (25) Theodor W. Adorno : "Engagement", in : **Literatur : Reader zum Funk-Kolleg**, hrsg. von Helmut Brackert und Eberhard Lammert, Band 2, Frankfurt 1977, p. 258.
- (26) Gerald Graff : **Literature against Itself**, Chicago 1979, p. 12-13.
- (27) Ronald Peacock : **Criticism and Personal Taste**, Oxford 1972, p. 132.
- (28) Horst Oettel : "Methodenlehre der Literaturwissenschaft" in : **Deutsche Philologie im Aufriß**, Band 1, Berlin 1966, p. 74.
- (29) Inge Degenhardt : **Literarische Wertung**, Stuttgart 1980, p. 158.
- (30) W.K. Wimsatt : **The Verbal Icon**, University of Kentucky Press 1954, p. 100.
- (31) Georges Bataille : **La littérature et le mal**, Paris 1957, p. 8.
- (32) Ronald Peacock เป็นผู้คัดค้านที่ขึ้นชื่อ (ดู Peacock, op.cit., p.33)